

МВС України
Харківський національний університет внутрішніх справ
Кафедра цивільного права та процесу
Кафедра охорони інтелектуальної власності, цивільно-правових дисциплін
Всеукраїнська громадська організація «Асоціація цивілістів України»

ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

Матеріали
науково-практичної конференції,
присвяченої світлій пам'яті
Олександра Анатолійовича Пушкіна

27 травня 2016 р.

Харків
ХНУВС
2016

УДК 346+347
ББК 67.404(4УКР)+67.410(4УКР)
П78

*Друкується відповідно до доручення
Харківського національного університету внутрішніх справ
від 18.03.2016 № 24.*

Проблеми цивільного права та процесу : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. світлій пам'яті О. А. Пушкіна, 27 трав. 2016 р. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. цивіл. права та процесу, Каф. охорони інтелектуал. власності, цивіл.-прав. дисциплін ; Всеукр. громад. орг. «Асоціація цивілістів України». – Харків : ХНУВС, 2016. – 400 с.

У збірнику розміщено тези наукових доповідей та повідомлень, у яких розглядаються актуальні проблеми цивільного, сімейного, господарського процесуального та цивільного процесуального права.

УДК 346+347
ББК 67.404(4УКР)+67.410(4УКР)

*Матеріали надано в авторській редакції.
Стиль та орфографія збережені.*

ПЕЧЕНИЙ О. П.

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАСТОСУВАННЯ ПОЗОВНОЇ ДАВНОСТІ
СУДОМ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ 138

СЕЛІВАНОВА І. А.

ОСОБЛИВОСТІ ПРИВАТИЗАЦІЇ ТА ВІДЧУЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОГО МАЙНА .. 140

ЯВОР О. А.

ВИЗНАННЯ ШЛЮБУ НЕУКЛАДЕНИМ ЯК ЮРИДИЧНА ФІКЦІЯ
В СІМЕЙНОМУ ПРАВІ 144

МАКОВІЙ В. П.

ТЕМПОРАЛЬНІ ВЕЛИЧИНИ У МАТЕРІАЛЬНОМУ
ТА ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ПРАВІ 146

МАЛІНОВСЬКА І. М.

ДО ПИТАННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ ТЕРМІНІВ «ЗБІРНИК»,
«БАЗА ДАНИХ» ТА «КОМПІЛЯЦІЯ ДАНИХ» 149

ГОРОБЕЦЬ Н. О.

ОСОБИСТЕ ЖИТТЯ НА МЕЖІ ПРОТИСТАВЛЕННЯ
«ПРИВАТНЕ» – «ПУБЛІЧНЕ» 152

КИРИЧЕНКО Т. С.

АЛЬТЕРНАТИВНІ ФОРМИ ШЛЮБУ – ХВОРОБА ЧИ НОРМА? 154

КОЖЕВНИКОВА В. О.

ОБМЕЖЕННЯ СВОБОДИ У ШЛЮБНОМУ ДОГОВОРІ (КОНТРАКТІ) 157

АДАМОВА О. С.

ПРАВОВІ СТИМУЛИ ТА ОБМЕЖЕННЯ В МЕХАНІЗМІ ЦИВІЛЬНО-
ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН, ЩО ВИНИКАЮТЬ З ДОГОВОРУ
МОРСЬКОГО СТРАХУВАННЯ: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ 160

НЕЧИПУРЕНКО О. М.

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ 162

ФІМЕНКО М. Ю.

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ВИБІР
ЛІКУЮЧОГО ЛІКАРЯ ТА ЗАКЛАДУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я 164

КРАТ В. И.

ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА НЕДЕЙСТВИТЕЛЬНОСТИ 167

КУХАРЄВ О. Є.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ ШЛЯХОМ ПОСТІЙНОГО
ПРОЖИВАННЯ РАЗОМ ЗІ СПАДКОДАВЦЕМ 169

НАДЬОН В. В.

СПІВВІДНОШЕННЯ СУБ'ЄКТИВНОГО ЦИВІЛЬНОГО ОБОВ'ЯЗКУ
ТА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ 173

10. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 21 жовт. 2015 р. у справі № 6-20159св15 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/53204411>.

Одержано 21.04.2016

УДК 347.2

В. В. Надьон,

доцент кафедри цивільного права № 2

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,

кандидат юридичних наук, доцент

СПІВВІДНОШЕННЯ СУБ'ЄКТИВНОГО ЦИВІЛЬНОГО ОБОВ'ЯЗКУ ТА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

У літературі ведуться дискусії про співвідношення суб'єктивного цивільного обов'язку та цивільно-правової відповідальності. Одні науковці ототожнюють суб'єктивний цивільний обов'язок та цивільно-правову відповідальність. Так, наприклад, С. Н. Братусь зазначає, що юридична відповідальність це той же обов'язок, але такий, що виконується в силу державного примусу [1]. Інші, навпаки, підкреслюють відмінність даних категорій [2]. Не виникає сумніву, що суб'єктивний цивільний обов'язок і цивільно-правова відповідальність взаємопов'язані. Однак цей явний взаємозв'язок не може бути підставою для їх ототожнення у випадку примусового виконання обов'язку, в основі якого лежить мета – реальне виконання зобов'язання. За допомогою примусу боржник вчиняє дії, які добровільно не виконав і таким чином досягається мета, яка ставилась при виникненні зобов'язання. Цивільна відповідальність виступає як засіб спонукання, стимулювання боржника добровільно виконати свій обов'язок. Якщо порівняти відповідальність і примусове здійснення добровільно невиконаного обов'язку, то останнє виступає як мета, відповідальність як засіб. Виступаючи у різних правових явищах, вони не можуть збігатися в одне правове явище – відповідальність [3].

У разі порушення регулятивного правовідношення, змістом якого є позитивні суб'єктивні права та обов'язки, воно трансформується в охоронне правовідношення, у межах якого може здійснюватися відновлення або захист порушених прав шляхом застосування заходів цивільно-правової відповідальності [4]. Тільки лише при наявності, і відповідно, при порушенні суб'єктивних цивільних прав та обов'язків можна говорити про відповідальність. Цивільне законодавство поряд з майновим впливом на порушника цивільних прав та обов'язків виконує і важливу творчу задачу правильної організації майнових та особистих немайнових зв'язків між учасниками цивільного обороту. У найбільш узагальненому вигляді, під **цивільно-правовою відповідальністю** розуміється опосередковане державним примусом виконання зобов'язання боржником-правопорушником. Під **суб'єктивним**

цивільним обов'язком прийнято розуміти міру належної поведінки зобов'язаного суб'єкта правовідносин. У договірних відносинах сторони наділяються, як правило, правами та обов'язками по відношенню один до одного. Як зазначає Н. С. Кузнецова реанімація приватно-правових засад у цивільному праві на сучасному етапі зумовила відновлення і принципу свободи договору, невід'ємною складовою якого є можливість не тільки встановлювати в договорі основні права та обов'язки сторін, а також умови їх реалізації, й передбачати підстави і обсяг цивільно-правової відповідальності за їх порушення [4].

Слід зазначити, що у цивільному праві не все зводиться лише до цивільно-правової відповідальності. Різноманітність цивільних прав та обов'язків і відмінність в характері взаємовідносин суб'єктів у сфері цивільного обороту дозволяють використовувати широкий арсенал засобів вирішення цивільно-правових спорів, засобів захисту суб'єктивних цивільних прав і впливу на осіб, які не виконують або виконують неналежним чином свої обов'язки. Зі сказаного можна зробити важливий, але лише попередній висновок про те, що цивільно-правова відповідальність є одним із засобів захисту цивільних прав та впливу на порушників обов'язків.

За загальним правилом, суб'єктивний цивільний обов'язок, покладений на суб'єктів повинен бути виконаний належним чином. При виконанні покладеного обов'язку на суб'єктів (кредитора, боржника) вважається, що зобов'язання виконується належним чином. А раз зобов'язання виконується належним чином, то відповідно цивільно-правова відповідальність до даних правовідносин не застосовується, і, отже, не має місця. Дане положення буде діяти і тоді, коли сторона при неналежному виконанні зобов'язання, наприклад, порушення строків зазначених у договорі, все одно після спливу певного часу виконує покладені на неї обов'язки за договором у добровільному порядку.

При невиконанні або неналежному виконанні зобов'язання в добровільному порядку виникає цивільно-правова відповідальність як засіб примусового впливу на правопорушника. В даному випадку, винна сторона (правопорушник) в примусовому порядку повинна виконати основне зобов'язання з обтяженнями, тобто додатковими заходами примусу, спрямованими на прискорення виконання основного обов'язку, які можуть бути прописані як в договорі, так і в законі. М. Г. Масевич під цивільно-правовою відповідальністю розуміє будь-які міри державного примусу, в тому числі і примусове виконання дії, що становить зміст зобов'язання, якщо ж зобов'язання виконано неналежним чином – примусову заміну неналежного виконання належним [5]. Аналогічна думка висловлена В. О. Тарховим [6] та іншими ученими [7; 8]. Взявши за ознаку цивільно-правової відповідальності державний примус, названі автори відносять до відповідальності і здійснення в примусовому порядку добровільно невиконаного обов'язку.

Д. І. Бернштейн розглядаючи як ознаку цивільно-правової відповідальності примус до виконання обов'язку, визначає, що його можна вважати відповідальністю тільки в тих випадках, коли він має виховний характер [9]. Примусові заходи можуть бути спрямовані як на майно, так і на особистість правопорушника. Так, позбавлення батьківських прав – це засіб примусового характеру за порушення

батьками своїх суб'єктивних цивільних обов'язків. Примус батьків, позбавлених таких прав, до виконання батьківських обов'язків, пов'язаних з вихованням дітей, неможливо, тому що ці обов'язки носять особистісний характер. Для здійснення таких обов'язків треба мати права – юридично забезпечену можливість певної свободи дій в здійсненні виховних заходів догляду за дітьми. Носій суб'єктивного права може його здійснити, а може і не скористатися ним. Але оскільки таке право є засобом здійснення обов'язку, а обов'язок не виконується, санкція за порушення обов'язку полягає в позбавленні батьківських прав. Позбавлення батьківського права – це немайновий, особистісний вид відповідальності. З цього випливає, що примусові заходи, як правило, носять майновий характер, але відповідно до закону можуть носити і особистий немайновий характер.

Таким чином, у випадках невиконання або неналежного виконання покладеного обов'язку, боржник вважається винною стороною (правопорушником), і в примусовому (судовому) порядку повинен виконати основний обов'язок взятий на себе за договором, а також виконати додатковий обов'язок, який додатково виникає при невиконанні чи неналежному виконанні боржником покладених основних обов'язків. Додатковий обов'язок, в даному випадку, розглядається як додатковий засіб примусу за правопорушення (санкція). Виконання суб'єктивного цивільного обов'язку в примусовому порядку є цивільно-правовою відповідальністю.

Отже, при невиконанні чи неналежному виконанні винна сторона (правопорушник), яка ухиляється від виконання взятих на себе обов'язків за договором, повинна бути примушена в судовому порядку до виконання: а) основного обов'язку; б) додаткового обов'язку (штраф, пеня, понесені збитки потерпілою стороною і т.д.).

З цього випливає, що суб'єктивний цивільний обов'язок в певних випадках передбачений законом або договором може бути поділений на основний та додатковий. У договірних зобов'язаннях основний суб'єктивний цивільний обов'язок, покладений на суб'єкта правовідносин матиме місце завжди, додатковий суб'єктивний цивільний обов'язок – матиме місце тільки у разі невиконання чи неналежного виконання основного суб'єктивного цивільного обов'язку. Додатковий обов'язок у цивільному праві виконує компенсаційну функцію по відношенню до потерпілої сторони.

Список використаних джерел:

1. Братусь С. Н. Спорные вопросы теории юридической ответственности / С. Н. Братусь // Советское государство и право. – 1973. – № 4. – С. 27–35.
2. Васькин В. В. Гражданско-правовая ответственность / В. В. Васькин, Н. И. Овчинников, Л. Н. Рогович. – Владивосток : Изд-во Дальневост. ун-та, 1988. – 180 с.
3. Юридична відповідальність (цивілістичні аспекти) / за ред. Н. І. Титової. – Львів : Вид-во Львів. держ. ун-ту, 1975. – 196 с.
4. Кузнецова Н. С. Гражданско-правовая ответственность: понятие, условие и механизм применения // Альманах цивилистики. – 2010. – Вып. 3. – С. 36–37.
5. Масевич М. Г. Договор поставки и его роль в укреплении хозрасчета / М. Г. Масевич. – Алма-Ата, 1964. – 317 с.
6. Тархов В. А. Ответственность по советскому гражданскому праву / В. А. Тархов. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1973. – 456 с.

7. Рахмилович В. А. Основные вопросы договорной ответственности по советскому гражданскому праву : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Рахмилович Виктор Абрамович. – М., 1955. – 27 с.

8. Садиков О. Н. Имущественные санкции в хозяйственных договорах / О. Н. Садиков // Советское государство и право. – 1957. – № 4. – С. 50–53.

9. Бернштейн Д. И. Понятие ответственности за нарушение социалистических правовых норм и вина как неперемное условие ответственности / Д. И. Бернштейн. – Ташкент, 1964. – 273 с.

Одержано 21.04.2016

УДК 347.23

В. Ф. Піддубна,

доцент кафедри цивільного права

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,

кандидат юридичних наук

ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ МАЙНА РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

До традиційних найбільш поширених підстав набуття права власності щодо будь-якого суб'єкта цивільних прав, а значить, і релігійних організацій відносять придбання на легальних підставах майна або створення його за рахунок власних зусиль і коштів юридичної особи. Так, зусиллями мирян можуть відбуватися роботи з будівництва тих чи інших приміщень релігійної організації, створення певних предметів, які використовуються при проведенні богослужінь, здійснення реставраційних робіт тощо. Зазначене особливо поширено в православних монастирях і зумовлено певною специфікою їх внутрішнього устрою і цілями діяльності. Монастирі завжди намагалися бути незалежними економічно, а тому традиційно ті з них, що знаходяться в сільській місцевості, займаються садівництвом, тваринництвом, сільським господарством, рибальством. Крім майна, про яке йшлося вище, до джерел формування майна релігійних організацій відносять пожертвування громадян та юридичних осіб або передання державою майна у власність чи у користування релігійних організацій.

Якщо проаналізувати статутні документи, зокрема цивільні статuti таких релігійних організацій, як УПЦ КП або УПЦ МП, то може виокремити ще одну специфічну підставу набуття права власності релігійних організацій на певне майно. Як правило, православні релігійні організації мають складну ієрархічну структуру, яка сформувалася історично, і тому, наприклад УПЦ КП має у своєму складі такі види релігійних організацій як приходи, монастирі, учбові навчальні заклади, які за своєю канонічною спрямованістю входять до УПЦ КП. Згідно зі статутними документами, релігійні організації, які знаходяться на низовій ступені ієрархії повинні сплачувати певні доходи від проведення культової та підприємницької діяльності на користь